

S TRADIČNÍ LIDOVOU KULTUROU KE KOŘENŮM DOMOVA

Alena Schauerová, MU Brno

Název projektu, Tady jsme doma – Regionální folklor do školy, vystihuje jeho záměr: totiž usilovat, aby se tradiční lidová kultura stala samozřejmou součástí vyučování.

Dosavadních osm let společné práce v projektu přineslo všem zúčastněným, nejen dětem, pozitivní zážitky, zkušenosti i zajímavé výsledky. Pozitivním vyústěním dosavadní práce byl i manuál pro učitele. Osm let s projektem Tady jsme doma – Regionální folklor do školy, realizovaném nejen ve školních třídách, v obci, na nejrůznějších exkurzích a vycházkách, ale i na pódiu MFF ve Strážnici, je důvodem k ohlédnutí. A při této příležitosti nepovažují za samoúčelné připomenout si východiska i důvody, které ke vzniku projektu vedly.

Východiska

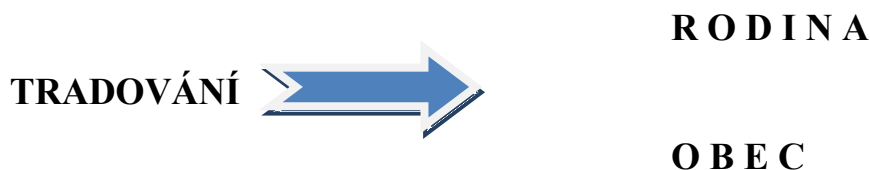
V centru úvahy, která směřovala ke vzniku projektu, stály dva fenomény: děti a tradiční lidová kultura.

Fenomén děti představuje naši budoucnost, fenomén tradiční lidová kultura je dokladem naší svébytné kulturní minulosti.

Spojovat minulé s budoucím bylo dříve samozřejmou součástí života v rodině a v obci.

1)

Vytvářely se tak etické i estetické normy, které společenství spojovaly, a tím udržovaly. Na většině našeho území dnes již není folklor každodenní záležitostí, přece však od roku 1990 dochází u nás v **mnoha obcích** k obnovování místních tradic. Nechybí mezi nimi tradiční zvykosloví, ať jsou to masopustní a velikonoční občůzky, či hody – posvícení nebo vánoční koledování. Všechny tyto akce jsou především zábavou, ale rovněž spojují obyvatele obce

a vedou je k hlubšímu vztahu k ní. Jsou tedy dobrým příkladem občanské společnosti, která se může projevit jen ve svobodné a demokratické zemi.

S rodinou, která byla dříve samozřejmým místem předávání tradic, je to v současnosti jinak. Získala zcela novou podobu a má jinou roli. Stále více dětí žije v neúplné rodině, nebo naopak rodinu netvoří jen jeden rodičovský pár, byť nežijí všichni společně. Současně se stále více dětí rodí nesezdaným mladým lidem. Vztah rodičů a dětí se rovněž velmi proměnil. Rodiče upřednostňují čas pro práci před časem stráveným s vlastními dětmi. A tak konstatování, že rodina ztratila mnohé ze svých tradičních funkcí, zahrnuje stále více oblastí. Dokonce se zdá, že rodina ztrácí i svou roli výchovnou, či se jí i dobrovolně vzdává. Rodina proto také většinou není místem, kde by dospělí učili děti úctě ke kulturním hodnotám vytvořeným předky. A už vůbec není místem, kde by se s každodenní samozřejmostí udržovaly místní tradice a zvyky, a tím předávaly další generaci.

Mnohé z funkcí rodiny převzala již dříve škola. Jistě je to funkce vzdělávací. A smysluplné vzdělávání nemůže opomíjet výchovu.

2)

TRADOVÁNÍ

Š K O L A

Náš projekt, tj. projekt Tady jsme doma - Regionální folklor do školy, navrhuje začlenit do vzdělávacích programů také tradiční lidovou kulturu proto, že naše dřívější výzkumy ukázaly absenci tohoto učiva v současné škole. Na druhé straně ovšem ukázaly, že právě znalost místních tradic, jmenovitě tradic lidové kultury, spoluvytváří kulturní identitu dětí školního věku. Ukázaly, že folklor přináší dětem radost a má význam pro rozvoj jejich osobnosti.

3)

VÝZKUMY UKÁZALY :

a) Absenci TLK v současné škole

b) TLK spoluvytváří kulturní identitu

První výzkum, na němž se podílel etnolog, psycholog a pedagog, vyslovil hypotézu, že děti, které poznávají hlouběji místní lidovou kulturu, mají hlubší vztah k tomuto místu. Obraceli

jsme se při tom na děti z folklorních souborů, neboť jsme jen z nahodilého pozorování věděli, že folklor rozvíjí jejich muzikálnost, schopnost vnímat rytmus, že jim přináší hluboké prožitky, že se v kontaktu s ním vytvářejí trvalá přátelství a že tyto děti spolu s osvojením písní, her, tanců určitého regionu získávají k němu hluboký vztah. Věděli jsme rovněž, že se k této znalosti hrdě hlásí, byť jsou za svůj zájem spolužáky vysmíváni. Výsledky uvedeného výzkumu, naši hypotézu velmi přesvědčivě potvrdily. Dokonce jsme zjistili, že kontakt dětí s místními folklorními tradicemi v nich významně buduje nejen hrdost na místo, kde žijí, ale i odpovědnost k němu.

Ve znalostech konkrétních lidových písní, tj. v osvojené kvalitě i kvantitě, znalosti dětí z folklorních souborů jednoznačně převyšovaly znalosti dětí, které v takovém kontaktu s folklorem nebyly. Navazující výzkum pak výsledky potvrdil a navíc ukázal, že dětský folklorní soubor ovlivňuje pozitivně i rodiče dětí, které soubor navštěvují. Že i oni prostřednictvím dětí získávají hlubší vztah k folkloru, že ho začínají vnímat jako hodnotu. Už tehdy, tj. na konci 90. let se tedy ukázalo, že ani rodina, ani škola dětem tradice lidové kultury nepředává.

Další výzkum uskutečněný na počátku 21. století sledoval děti z měst, městeček i vesnic na celém území České republiky po dobu pěti let. Také tento výzkum prokázal, že kontakt s folklorem děti pozitivně ovlivňuje, že tvoří základ toho, čemu říkáme kulturní kapitál, že je tedy pro ně významným vkladem do života.

TLK spoluvytváří

kulturní kapitál

V tomto výzkumu jsme ovšem zkoumali nejen děti, které se ve volném čase zabývají folklórem, ale děti, které se i v jiných volnočasových aktivitách zabývají uměním. Tak byly předmětem zkoumání děti, které se věnují scénickému tanci, sborovému zpěvu, dramatickému umění i děti se zájmem výtvarným. Zajímavé bylo zjištění, že děti z folklorních souborů se neuzavírají před ostatními uměleckými žánry. Naproti tomu děti ostatních zkoumaných okruhů byly vždy uzavřeny především do svého oboru, případně nejbližšího jiného, ale především nejevily vůbec zájem o folklor. Výpovědi byly tak zřejmé, ba tristní, že jeden z výzkumníků, sociolog, k tomu poznamenal: *...jako by folklor nebylo umění.* Tehdy jsme také zaznamenali zásadní propad znalostí lidových písní u dětí středního školního věku. Mezi šokujícími odpověďmi bylo opakující se tvrzení, že lidová píseň je národní hymna, tedy Kde

domov můj, či např. píseň Fotbal to je hra. A právě toto zjištění vedlo ke snaze postavit dalšímu zapomínání hráz.

Vyústění

Při úvahách o obsahu vzdělávání se upřednostňuje dítě, jeho zájem. To je samozřejmé i důležité, ale chci zdůraznit, že obsah a forma vzdělání, a tedy jejich výsledek jsou nejen ve prospěch dítěte, ale jsou rovněž zásadně prospěšné společnosti. Vzdělání ovlivňuje současnou existenci společnosti a také určuje, jaká bude. Jedině vzdělaný člověk umí kriticky nahlížet společenské problémy. Jen vzdělaný jedinec, který umí přemýšlet, který umí chápat a uznávat hodnoty etické i estetické, je zárukou, že získané hodnoty bude ctít i předávat dál. Je rovněž zárukou, že se nestane nástrojem v rukou manipulantů a nenechá se ovlivnit jednoduchými recepty či sliby. Tak to chápal J. A. Komenský, když viděl ve vzdělání cestu k všenápravě věcí lidských. Tak to viděl T. G. Masaryk, když začal budovat náš demokratický stát. Proto oba chtěli kvalitní vzdělání pro všechny děti.

I tyto myšlenky byly východiskem pro vznik našeho projektu. Nezapomínali jsme při tom na tradice lidové kultury, tedy důležitou součást našeho kulturního dědictví. V roce 1989 vydalo UNESCO Doporučení o ochraně tradiční lidové kultury, v němž se mimo jiné uvádí: *„...každý národ má právo na svou vlastní kulturu. Věrnost této kultuře je často narušována vlivem industrializované kultury produkované hromadnými sdělovacími prostředky. Musí být proto přijata opatření, která by garantovala podporu lidovým tradicím...“* V Úmluvě najdeme také jasná doporučení pro uplatnění folkloru ve škole: Za tímto účelem by členské státy měly náležitým způsobem zakotvit jak do školních, tak do mimoškolních osnov vyučování studium tradiční a lidové kultury ....“.

Po zásadních úvahách jsme se obrátili na vedení NÚLK ve Strážnici o podporu a zaštitění. I zde působily nejméně dva faktory, dva důvody. Oporu jsme zde hledali především proto, že právě Ústav národní lidové kultury, jakožto významná vědecká instituce, usiluje dlouhodobě o naplnění výše uvedených doporučení UNESCO. On usiluje o zachycení, dokumentaci i archivaci všech projevů lidové kultury. V té době byly v NÚLK již podchycené výsledky výše uvedených našich výzkumů, neboť se realizovaly právě na půdě NÚLK. Byl tedy známý stav uplatňování, či neuplatňování folkloru ve škole. Námi nově navrhovaný projekt doporučoval další kroky. Šlo nám především o to, aby poznatky odborníků vedly přímo k učitelům a jejich prostřednictvím k dětem. Doufali jsme, že tím získáme učitele k záměrné a smysluplné práci ve prospěch dětí i folkloru. Samozřejmě jsme věděli, že učitelé, kteří sami již dříve přišli do užšího kontaktu s folklorem, tento kulturní fenomén rádi předávají dětem. Ale nám šlo o víc. Chtěli jsme a chceme, aby si tito učitelé uvědomili, že toto počínání není jen jejich

zájem, ale že je to a musí být zájem celospolečenský. Že učitelé, tedy škola jako státní instituce, by měli děti záměrně vést k poznávání a uchovávání „našeho rodinného stříbra“. Doufali jsme, že od učitelů folkloristů, tedy těch, kteří již sami poznali hodnoty a sílu folkloru, zamíříme i k těm, které takové poznání teprve čeká.

Druhý důvod, proč jsme se obrátili o pomoc na vedení NÚLK byly děti. Předpokládali jsme, že při návštěvě MFF ve Strážnici je živá interpretace folkloru osloví, že poznají jeho sílu.

Oba naše předpoklady se naplnily. A dovoluji, abych při této příležitosti vyslovila díky vedení NÚLK za dosavadní podporu. Díky, že poučení etnologové naslouchali i pedagogům a při nejmenším si řekli: zkusíme to. Tedy díky za jejich odvahu. Rovněž díky za trpělivost, protože řady škol a učitelů zapojených do projektu se rozrůstaly postupně a zpočátku nikoliv rychle. A konečně díky i za podporu v projektu pokračovat a také zkoumat a analyzovat výsledky.

Všechno ostatní, je vážení přítomní, už na nás všech. **Na nás záleží, zda se folklor stane dětem radostí i trvalou hodnotou, na nás záleží, zda to bude užitečná cesta pro uchování jeho hodnot mezi mladou generací.**